

Jerzy Grzybowski

Uniwersytet Warszawski
jgrzybowski@uw.edu.pl

**Międzynarodowa konferencja naukowa
*Narody Europy Środkowo-Wschodniej wobec wybuchu
wojny niemiecko-sowieckiej latem 1941 roku***

Warszawa 11 października 2016

11 października 2016 roku w Warszawie odbyła się międzynarodowa konferencja naukowa „Narody Europy Środkowo-Wschodniej wobec wybuchu wojny niemiecko-sowieckiej latem 1941 roku”. Organizatorami były Instytut Pamięci Narodowej i Instytut Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk. W symposium wzięli udział badacze z Polski i Ukrainy zajmujący się problemami drugiej wojny światowej. Konferencja była znakomitą okazją do poruszenia wielu dotąd mało znanych i niezbadanych epizodów z historii narodów Europy Środkowo-Wschodniej w przededniu wybuchu oraz w początkowej fazie wojny między dwoma totalitaryzmami – niemieckim i sowieckim.

Poruszane przez prelegentów zagadnienia podzielono na cztery bloki tematyczne. Pierwszą sesję poświęcono ofiarom zbrodni niemieckich i sowieckich. Ihor Derevyannyi z Muzeum Pamięci Narodowej „Więzienie przy Łąckiej” zaprezentował referat na temat masowych egzekucji więźniów we Lwowie 22–28 czerwca 1941 roku w świetle dokumentów sowieckich służb bezpieczeństwa. Michał Butkiewicz pokazał zbrodnię NKWD na więźniach w Oszmianie jako przykład eksterminacji

ludności cywilnej na ziemiach północno-wschodnich II Rzeczypospolitej. Hubert Kuberski z Instytutu Studiów Politycznych PAN przedstawił kwestie związane z niemiecką koncepcją „akcji samooczyszczających”. Natomiast Grzegorz Berendt z Instytutu Pamięci Narodowej omówił udział kawalerii SS w akcjach przeciwko ludności cywilnej na Polesiu latem 1941 roku.

Druga sesja była poświęcona aspiracjom niepodległościowym narodów Europy Środkowo-Wschodniej w czasie wojny niemiecko-sowieckiej. Podczas tej sesji zaprezentowano trzy referaty: Jerzego Grzybowskiego (Uniwersytet Warszawski) „Postawy działaczy białoruskiego ruchu narodowego wobec wybuchu wojny między III Rzeszą a Związkiem Sowieckim w czerwcu 1941 r.”; Pawła Stefanka (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie) „Estończycy wobec III Rzeszy i ZSRS”; Marty Haryshko (Narodowa Akademia Nauk Ukrainy) „Doświadczenia kobiet w grupach ekspedycyjnych OUN w 1941 r.”

Tematem sesji trzeciej była propaganda i postawy społeczne mieszkańców regionu. Sebastian Piątkowski z Instytutu Pamięci Narodowej omówił kwestie propagandowego obrazu Związku Sowieckiego w polskojęzycznej prasie niemieckiej na terenie Generalnego Gubernatorstwa w pierwszym półroczu działań na froncie wschodnim. Referat Marcina Przegiętki (Instytut Pamięci Narodowej) był poświęcony przełomowi 1941 roku w sprawozdaniach sytuacyjnych gestapo w rejencji ciechanowskiej. Maria Ferenc-Piotrowska z Uniwersytetu Warszawskiego poruszyła w swoim referacie temat reakcji mieszkańców getta warszawskiego na wybuch wojny niemiecko-sowieckiej. Karolina Panc z Uniwersytetu Warszawskiego przedstawiła temat migracji „bieżących” żydowskich po wybuchu wojny niemiecko-sowieckiej.

Ostatnia, czwarta, sesja dotyczyła stosunków między narodami regionu w latach 1941–1945. W trakcie sesji poruszono następujące tematy: Paweł Rokicki (Instytut Studiów Politycznych PAN) omówił polsko-litewsko-białoruską rywalizację o przejęcie lokalnej administracji na terenach północno-wschodniej Polski w początkach okupacji niemieckiej. Zbigniew Pałski (Instytut Studiów Politycznych PAN)

zaprezentował kwestię postaw ludności ukraińskiej po wybuchu wojny niemiecko-sowieckiej. Referat Michała Urbana (Uniwersytet Jagielloński) dotyczył wydarzeń lata 1941 w dzisiejszej współczesnej pamięci zbiorowej Ukraińców ze szczególnym uwzględnieniem kontekstu kulturowego i polityki pamięci.

Konferencja umożliwiła świeże spojrzenie na kwestie, które mimo upływu czasu nie przestają budzić zainteresowania zarówno specjalistów, jak i zwykłych miłośników historii. Do tych zagadnień należą m.in.: zbrodnie niemieckie i sowieckie na ludności cywilnej, stosunki narodowościowe i postawy elit politycznych i społeczeństw w regionie na początku wojny między III Rzeszą a Związkiem Sowieckim. Wygłoszone referaty wywołały żywą dyskusję uczestników. Niewątpliwie konferencja nie wyczerpała wszystkich zagadnień związanych z problematyką, której była poświęcona. Należy więc żywić nadzieję, iż w kolejnych latach spotkania naukowe poświęcone tej tematyce będą kontynuowane.